

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

**Серія
ПОЛІТОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ**

ВИПУСК 1 (18)

*Матеріали міжнародної наукової конференції
«Політичні кризи в державах та регіонах Європи:
внутрішні передумови та зовнішні виклики
у ХХ – на початку ХХІ століття»*

Ужгород – 2015

ББК Ф011я54

УДК 32

У-33

Науковий вісник Ужгородського університету
Серія «Політологія. Соціологія. Філософія». – 2015. – Випуск 1 (18).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Варзар І., доктор політичних наук, професор
Вегеш М., доктор історичних наук, професор
Денисенко В., доктор політичних наук, професор
Дудінська І., доктор філософії, доцент (Пряшівський університет, Словаччина)
Дудінський В., доктор філософії, доцент (Пряшівський університет, Словаччина)
Кирилюк Ф., доктор філософських наук, професор
Климончук В., доктор політичних наук, професор
Круглашов А., доктор політичних наук, професор
Лендъел М., доктор політичних наук, професор
Мигович І., доктор філософських наук, професор
Остапець Ю., кандидат політичних наук, професор
Павловська А., доктор філософії, професор (Жешувський університет, Польща)
Примуш М., доктор політичних наук, професор
Романюк А., доктор політичних наук, професор

Відповідальний за випуск:

Ключкович А., кандидат політичних наук, доцент кафедри політології і державного управління
Ужгородського національного університету

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Денисенко В., доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії політичної науки
Львівського національного університету імені Івана Франка
Гуйтор М., кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та державного управління
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Рекомендовано до друку Вченою радою Ужгородського національного
університету.

Протокол №7 від 23 грудня 2014 року.

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ №7972 від 09.10.2003 р.

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2015

Бертолон С
Білак П. П
Буркало В
та її подол
Вегеш І. Р
Воляннюк С
Воробйова
Гиря В. Іс
міжнародн
Головчен
Гулай В. С
Далевська
Докаш О.
та пробле
Ермакова
в ХХ – нач
Льницьк
організаці
Карська І
Купрій Т.
концепту
Мелегани
Милова М
на пример
Пасічник
Першої св
Розвадов
Рудько С
Другої св
Чачава В
та напрям
Шинкар
Cirner M
Dudinska
(niekołko

Андрей
співробіт
Бака В.
Бусленк
Угорщи
Волинч
в 90-х р

ЗМІСТ

**Секція 1. ПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ І КРИЗИ:
ТЕОРЕТИЧНІ МІРКУВАННЯ ТА ІСТОРИЧНІ ПРЕЦЕДЕНТИ**

Бертолон О. Політична криза в Угорщині в період революції 1956 року	6
Білак П. Проблема виникнення Першої світової війни: спроба теоретичного пояснення	9
Буркало В. Незакономірна закономірність війни: періодичність інволюційної спіралі та її подолання свідомістю внутрішнього Христа	12
Вегеш І. Роль масового суспільства у політичних кризах	16
Воляннюк О. «Пам'ять про кризи» vs «криза пам'яті» у суспільстві, що трансформується	18
Воробйова Т. Взаємозв'язок трансформації політичної еліти та протестних настроїв громадян	21
Гиря В. Історичні передумови виникнення та основні підходи до класифікації міжнародного тероризму	25
Головченко В. Проблеми виникнення і врегулювання конфліктів в організації	28
Гулай В. Обмеження доступу до інформації в умовах воєнно-політичної кризи	30
Далаявська Т. Феномен невизнаних держав: закономірність чи новий тренд?	32
Докаш О. Політична криза в радянсько-румунських відносинах (весна-літо 1940 р.) та проблема визначення характеру вклучення Північної Буковини до складу СРСР	36
Ермакова А. Становление и развитие религии в политико-правовой доктрине в XX – начале XXI века	38
Льницька У. Роль ООН у формуванні системи колективної безпеки та вплив організації на політичні процеси у кризовому суспільстві	40
Карська Е., Карський К. Міжнародно-правове визначення агресії	42
Купрій Т. Структурні територіальні зрушення повоєнної Німеччини: концептуальні аспекти політики християнських демократів	48
Мелеганич Г. Характерні ознаки кризи державного управління в Україні	51
Милова М. Особенности политического конфликта в переходных обществах: на примере Болгарии и Украины	53
Пасічник І. Еволюція суспільно-політичних поглядів П. Скоропадського під час Першої світової війни та Української революції 1917-1921 рр.	57
Розвадовські П. Міжнародна безпека та історичні передумови	60
Рудько С. Становлення політичної системи та зовнішньої політики ФРН після Другої світової війни	62
Чачава В. Грузинський колабораціонізм у Другій світовій війні: витоки, причини та напрямки співпраці з III Рейхом	65
Шинкар В., Сідак С., Яцко Г. Економічні кризи та методи боротьби з ними	68
Cirner M. Kriza politických stran – prehlbujúci sa problem	70
Dudinska I., Dudinska V. Jedinec v podmienkach permanentnej krízy (niekoľko filozofických úvah o prítomnosti a perspektívach)	74

**Секція 2. ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ І КРИЗИ
В ЄВРОПІ НАПРИКІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ**

Андрейко В. Особливості «мирного розлучення» Чехословаччини та основні засади співробітництва між ЧР та СР	77
Бака В. Суспільно-політичні трансформації в Чехословаччині (1990 – 1992 рр.)	79
Бусленко В. Інституційні умови формування опозиції в Польщі, Чехословаччині, Угорщині в кінці 80-х рр. ХХ ст.	81
Волинчук І. Політичні та соціально-економічні перетворення в Чеській Республіці в 90-х рр. ХХ ст.: досвід для України	83

Волощук С. Тенденції трансформацій пріоритетів НАТО в світлі російської агресії 2014 року	85
Гайданка Є. Траєкторія демократичних транзитів на постсоціалістичному просторі: інституційні особливості та перспективи.....	88
Кіянка І. Популізм у програмах політичних партій в контексті державного управління: досвід країн Центрально-Східної Європи	89
Ключкович А. «Мечіаризм» у Словаччині – «девіація» демократизаційного шляху	92
Колодій М. Гендерний підхід у врегулюванні соціально-політичних криз	95
Лашкіна М. Політична комунікація в кризовому суспільстві інформаційного світу.....	98
Лендьєл М., Мігряєва С. Подвійне громадянство: реальні чи вдавані загрози для безпеки України?.....	101
Марадик Н. «Оксамитові революції» як феномен масової свідомості громадян Центрально-Східної Європи.....	104
Онищенко І. Європейська політика безпеки в контексті геостратегії США	106
Остапець Ю. Вибори як фактор толерантності / інтолерантності в перехідних суспільствах (на прикладі електоральних процесів в Україні)	108
Сасин Г. Ознаки, сутність та поняття нового типу революцій в постсоціалістичних країнах.....	112
Чміль І. Кризи суспільних рухів у країнах Центрально-Східної Європи	114
Шахін Ю. Суб'єкт дезінтеграційного процесу в Югославії: російська історіографія проблеми	117
Vokša V. Nežná revolúcia na Slovensku ako mravný ideál	120
Vašková V. Ideál nežnej revolúcie a jej premietnutie v prvých rokoch transformácie slovenskej spoločnosti.....	123

Секція 3. РЕГІОНАЛІЗМ, СЕПАРАТИЗМ ТА ЕТНОПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ У ЄВРОПІ: УРОКИ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Асланов С. Про деякі особливості застосування регіональних політико-правових механізмів етнополітичної дезінтеграції: гібридна війна в Україні	127
Ворчакова І. Регіональні політичні партії як інститут регіонального впливу на загальнонаціональному рівні.....	129
Демчишак Р. Вплив фактора поліетнічності на процес становлення країн Центрально-Східної Європи як нових міжнародних акторів (1920 – 1930-і рр.).....	131
Зан М. Ромські студії як засіб гармонізації міжетнічних відносин на Закарпатті.....	133
Кічера Н. Деструктивний потенціал русинського руху в Україні та його вплив за межами держави.....	136
Лендел А. Рух за незалежність Шотландії.....	140
Малець О., Малець Н. Кризові явища етнополітичної політики тоталітарного радянського режиму в Закарпатті другої половини ХХ ст.	143
Маруховська-Картунова О. Західні школи та моделі дослідження етнополітичних конфліктів	146
Меренич І. Балканська епідемія сепаратизму в Україні: шляхи проникнення, симптоми та можливі наслідки	149
Павленко І. Ідеологічна легітимація сучасного сепаратизму.....	152
Петрецький В., Помпель Л. Історичні передумови творення політичної еліти Закарпатського регіону	155
Семенович А. Регіональне урядування в умовах європейських інтеграційних процесів.....	159
Сопко Р. Старіння та депопуляція як електоральні фактори в Закарпатській області.....	162
Сторожилова О. «Нова хвиля» регіоналізму в сучасних умовах розвитку України.....	165
Стоянова А. Етнолінгвістична проблема в програмних документах політичних партій країн Західної Європи та України.....	167
Стряпко І. Вплив Першої світової війни на національну свідомість населення Закарпаття	170
Токар М. Сучасні загрози регіоналізму для Західної України	172
Токарський О. Прояв сепаратизму в Каталонії – виклик суверенітету Іспанії	174
Червеняк К. Особливості етнополітичної конфліктності на пострадянському просторі (на прикладі України, Російської Федерації та Грузії).....	177
Шелемба М. Вплив «скритих» агентів на прояви регіонального сепаратизму	180

ціле, реалізувати державні та європейські програми, а також обстоювати інтереси перед центральною владою та ЄС. Держава зберегла панівні позиції, але реформа регіональної політики уможливила регіонам бути партнерами для інституцій ЄС. Також інтеграція без регіоналізму різко посилила бюрократизм центральних інститутів ЄС, а також призвела до подальшого посилення розподілу регіонів на елітарні, де зосереджені функції ухвалення рішень, і другорядні з філіальною економікою.

Однак подальший розвиток подій не свідчив про машинальне продовження започаткованих реформ, зокрема тих, що стосувалися зміцнення статусу регіонів. Навпаки, національна держава надалі прагнула зберегти свій вплив на здійснення регіональної політики в рамках ЄС. Адаптивні інтеграційні процеси водночас сприяли перебиранню на європейський чи на загальнодержавний рівень функцій, що раніше належали регіональному самоврядуванню. З'явилися навіть твердження про те, що відбулось одержавлення регіональної політики [3, с. 484].

Отже, необхідно наголосити, що Європейський Союз надалі перебуває у процесі становлення і в його рамках ще не сформовано сталої внутрішньої інституційної структури. Безумовно, що подальші зміни неминуче впливатимуть на сучасну конфігурацію здійснення влади на європейському континенті. Зокрема, це стосується й регіонів, що впродовж останніх кількох десятиліть зміцнили свої позиції в європейському адміністративному просторі, проте в них не слід вбачати альтернативної форми врядування, а розглядати як важливу комплементарну ланку для державного і європейського рівнів. В умовах посилення інтеграційних процесів все більш рельєфно простежується формування системи багаторівневого врядування, де регіони жодним чином не заміняють чи підмінюють інші рівні врядування, а утверджуються як неодмінний, необхідний та ефективний партнер для реалізації частини європейських політик. Зауважимо, що важелі впливу Європейського Союзу на систему організації влади у країнах-членах обмежені, а він радше слугує сприятливим середовищем для розвитку субнаціональних регіонів, створюючи належні умови для їхньої діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Туровский Р. Политическая регионалистика / Р. Туровский. – М. : ВШЭ, 2006. – 780 с.
2. Bourne A. Regional Europe / A. Bourne // European Union Politics / [ed. by Cini M.]. – Oxford : Oxford Press, 2003. – 450 p.
3. Hoogh L. Types of Multi-Level Governance [On-line resource] / L. Hoogh, G. Marks // European Integration online Papers. – Mode of access : <http://eiop.or.at/eiop/texte/2001-011a.htm>.
4. Jeffery Ch. The regional level of the European Union: towards a third level in Europe / Ch. Jeffery. – London : Frank Cass, 1997. – 223 p.
5. Keating M. Is there a regional level of government in Europe? / M. Keating // Regions in Europe [ed. by le Galès P., Lequesne C.]. – London : Routledge, 1998. – P. 8–21.
6. Keating M. The new regionalism in Western Europe: territorial restructuring and political changes / M. Keating. – Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 1998. – 242 p.
7. Keating M. The political economy of regionalism / M. Keating, J. Loughlin. – London : Frank Cass, 1997. – 491 p.
8. Kettutonen P. Europeanization of sub-national governance in unitary states: Estonia and Finland / P. Kettutonen, T. Kungla // Regional and Federal Studies. – 2005. – № 3. – P. 353–378.
9. McCormick J. Understanding European Union: a concise introduction / J. McCormick. – Basingstoke : Palgrave, 2002. – 237 p.
10. Murray F. The region in political science analysis / F. Murray // The regions – factors of integration or disintegration in Europe / [ed. by Murray F., Farber G.]. – Baden-Baden : Nomos Verlagsgesellschaft, 1996. – P. 37–44.

Руслана СОПКО
(Ужгород)

СТАРІННЯ ТА ДЕПОПУЛЯЦІЯ ЯК ЕЛЕКТОРАЛЬНІ ФАКТОРИ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Інтерес до соціології з боку громадськості зазвичай посилюється напередодні виборів. Дані соціологічних опитувань стають предметом роздумів як політиків, так і простих громадян. Вони слугують основою для розробки програм різних політичних сил, прогнозування результатів виборів і

навіть маніпуляцій суспільною свідомістю. Український соціолог І. Кононов з цього приводу зазначає: «Для представників правлячого класу, що беруть участь у виборах, знання про суспільство – лише засіб досягнення своєї мети, яка ніяк не пов'язується з суспільним благом. Тому і до соціології у них формується ставлення як до знаряддя обману» [1, с. 10]. Соціологія як наука є вільною від політичних уподобань. Її завдання – дати об'єктивний опис стану суспільства, та на основі цього встановити причинно-наслідкові зв'язки. Не винятком у цьому плані є електоральна соціологія. Дана галузь знання, за визначенням О. Вишняка, «вивчає структуру і динаміку електоральних установок і поведінки виборців і фактори, що їх визначають» [2, с. 212].

Електоральні дослідження стали доволі популярними у ХХ ст., що зумовлено становленням і розвитком демократії у багатьох країнах. В Україні підвищений інтерес до електоральної соціології з'являється з набуттям незалежності. Дослідженнями проблеми політичних пріоритетів і вибору українців займалися С. Головаха, Н. Паніна, О. Вишняк, В. Полторак, В. Паніотто, М. Чурилов, І. Кононов та ін.

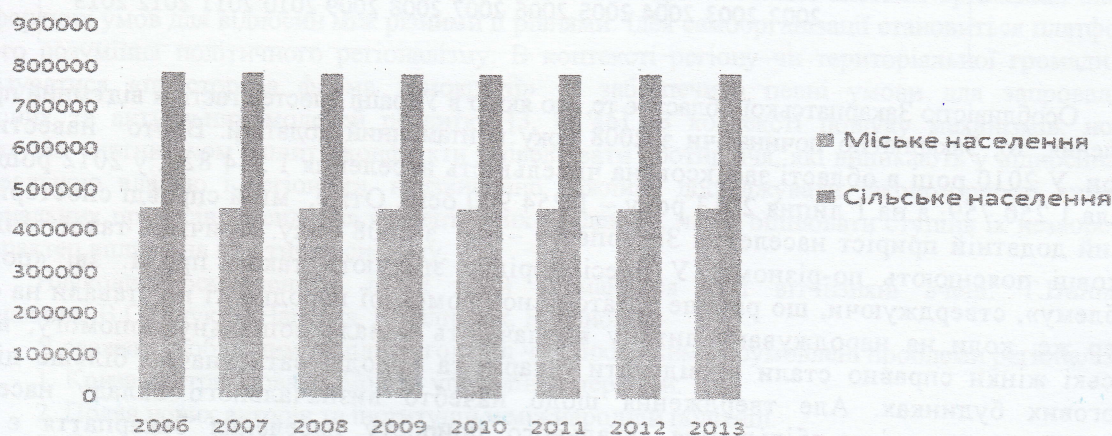
Дослідники виокремлюють три теорії електоральної поведінки: соціологічну, що пояснює електоральний вибір солідарністю з певними соціальними групами; соціально-психологічну, яка акцентує увагу на ідентифікації виборців з певними партіями та ідеологіями; і теорію раціонального вибору [2, с. 154]. В ідеалі людина повинна голосувати за ту політичну силу, яка створюватиме умови для задоволення базових потреб. Проте політична практика доводить, що електоральну поведінку не завжди можна пояснити теорією раціональної дії. Електоральна поведінка українців детермінується низкою чинників. Зважаючи на те, що Україна є мультикультурною державою, припускаємо, що на активність виборців та їх пріоритети можуть впливати демографічні фактори. В рамках даного матеріалу маємо на меті визначити, яку роль відіграють демографічні фактори, зокрема депопуляція та старіння населення у мотивації електоральної поведінки на прикладі Закарпатської області.

Україна відноситься до груп країн, у яких відбуватиметься старіння населення. Згідно з прогнозом фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень, у 2050 р. особи віком 60 років і старші становитимуть майже третину населення країни. Зміна соціально-демографічної структури населення через зростання питомої ваги осіб похилого віку, потреби яких суттєво відрізняються від потреб представників інших когорт населення, призведе до загострення соціальних та економічних проблем, пов'язаних із фінансовою стабільністю систем пенсійного забезпечення, охорони здоров'я, а також із переосмисленням ролі і визнанням потенційного вкладу, який особи похилого віку можуть вносити у процеси суспільного розвитку.

Пристосування суспільства й економіки до особливостей «старого» населення вимагає також переосмислення ролі і визнання потенційного вкладу, який особи похилого віку можуть вносити у процеси суспільного розвитку. Проте пенсіонери-виборці в Україні та інших країнах пострадянського простору є найменш соціально захищеними, а тому їхнє невдоволення діями влади є більшим, ніж в інших державах, а значить і більше позначається на результатах виборів.

Особливістю демографічної ситуації в Закарпатській області є те, що вона має найбільшу частку сільського населення (62,8%) в загальній чисельності населення серед усіх інших регіонів України. При цьому, в усіх гірських районах області сільське населення майже вдвічі перевищує міське.

Динаміка зміни міського та сільського населення Закарпатської області

Моніторинг основних тенденцій демографічного розвитку сільського населення Закарпатської області показує, що основний контингент безробітних формує молодь у віці до 35 років. Через відсутність роботи молоді люди змушені мігрувати на інші території або за межі країни. Процеси трудової міграції створюють багато соціальних проблем, незважаючи на збільшення доходів мігрантів

Чисельність наявного населення Закарпатської області за останні 5 років змінювалась незначно в діапазоні від 1242,6 тис. чол. до 1248,5 тис. чол. Звісно, це стосується і щільності населення – близько 97 осіб на км². Для Закарпаття за останні роки характерна позитивна тенденція щодо народжуваності і природного приросту населення у порівнянні з іншими регіонами України

Особливістю Закарпатської області є те, що якщо в Україні спостерігається від'ємний приріст населення, то, Закарпаттю починаючи з 2008 року притаманний додатний. Варто навести такі цифри. У 2010 році в області зафіксована чисельність населення 1 244 828, у 2012 році вона склала 1 250 759, а на 1 липня 2013 року – 1 254 900 осіб. Отже, ми й справді спостерігаємо сталий додатний приріст населення Закарпаття – ще з 2008 року. Причини такої тенденції науковці пояснюють по-різному. У пресі нерідко згадують також про т. зв. «ромську проблему», стверджуючи, що раніше багато жінок ромської народності не ставали на облік. Тепер же, коли на народжувану дитину виплачують немалу соціальну допомогу, вагітні ромські жінки справно стали відвідувати лікарів та народжувати значно більше дітей у пологових будинках. Але твердження щодо начебто визначального вкладу населення ромської народності у збільшення загального приросту населення Закарпаття є дещо перебільшеними і не знаходить офіційного підтвердження.

Результати виборів в Україні та інших пострадянських країнах значною мірою залежать від того, як проголосують пенсіонери, оскільки вони становлять близько половини виборців, що приходять на дільниці, і, водночас, є найбільш активними і дисциплінованими. Пенсіонери є так званим "ефективним електоратом" в усіх країнах, де спостерігається старіння населення, у тому числі у Європі. Такі оцінки частково пояснюють, чому перед виборами в Україні уряди вдаються до підвищення пенсій та соціальної допомоги найменш захищеним.

Тому, тим хто прагне отримати перемогу у виборчих перегонках, потрібно чітко знати чого прагне та чи інша категорія. Припустимо, якщо це молодь – то знайти робочі місця, щоб не було потреби шукати роботу за кордоном, розробити програму молодіжного кредитування з малим % податків. Якщо це люди похилого віку – забезпечити належний рівень пенсії, соціальний захист прав і надійний догляд.

Розглянувши демографічні характеристики Закарпатської області і аналізуючи результати попередніх виборів, можна побачити своєрідну і притаманну тільки даній області особливість електоральної поведінки. Якщо серед інших західних областей України чітко відслідковується спільна позиція підтримки одного кандидата чи партії, то Закарпаття за результатами ЦВК можна побачити у підтримці іншого кандидата чи партії. Тому, часто наша область висвітлена на карті України іншим кольором ніж області західного регіону.

Адекватне пояснення електоральної поведінки виборців сприяє розумінню власних можливостей суб'єктами виборів. Участь або неучасть виборця в електоральному процесі залежить від соціальних характеристик індивіда, його політичних позицій, настроїв і поточних проблем, особистої думки щодо них. Для отримання політичної підтримки необхідно наблизити ідеологічні програми політичних партій до уподобань виборців. Все більший вплив на формування електоральних поглядів громадян України здійснюють фактори технологічного характеру, пов'язані із застосуванням новітніх засобів масової комунікації, враховуючи які можна досягти більшого успіху у реалізації виборчої стратегії.

СПИСК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кононов І. Ф. Суспільний вибір у міській громаді / І. Ф. Кононов // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Соціологічні науки. – 2011. – № 2 (213). – С. 5–21.
2. Вишняк О. І. Електоральна соціологія: історія, теорія, методи / О. І. Вишняк. – К. : Ін-т соціології НАНУ, 2000. – 308 с.

Ольга СТОРОЖИЛОВА
(Донецьк)

«НОВА ХВИЛЯ» РЕГІОНАЛІЗМУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Питання територіальної цілісності, ідентичності та ефективності публічного управління в Україні наразі є дуже актуальними, так як зараз Україна перебуває в гібридному стані політичної системи, і тільки намагається знайти для себе шлях створення чіткої системи організації влади та комфортних умов для відносин між різними її рівнями. Ідея самоорганізації становиться платформою нового розуміння політичного регіоналізму. В контексті регіону чи територіальної громади може реалізуватися «просторова форма демократії» та забезпечити певні умови для запровадження сучасних та актуальних моделей розвитку [3, с. 46]. В контексті пошуку механізмів, норм та інститутів, здатних пом'якшити конфлікти і нівелювати протиріччя, які виникають у відносинах між центральною владою і регіонами, надзвичайно важливо досліджувати закономірності активізації регіональних процесів, посилення відцентрових тенденцій, чітко оцінювати ступінь їх незворотності та характер впливу на політичну систему.

Науковим осмисленням даної теми займаються такі вітчизняні вчені: Т.Виннарчук, Ж.Ушакова, В.Сташук, Л.Нагорна, Р.Калитчак, В.Кононов.

Я вважаю необхідним виділити головні чинники, якими обумовлені проблеми регіоналізму:

1. Криза централізованої моделі управління держави.
2. Поява нових акторів та інституцій у міжнародній політиці.
3. Сучасні виклики глобалізації.

Ці чинники впливають зараз не тільки на Україну, а і взагалі на все світове товариство.